

ISSN vieta besivystančioje informacinėje visuomenėje elektroninių ryšių amžiuje

Danutė PETRAUSKIENĖ

Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Bibliografijos ir knygotyros centras, Gedimino pr. 51, LT-01504 Vilnius, el. p. d.petrauskiene@lnb.lt

Straipsnyje pateikiami naujausi ISSN sistemos pasikeitimai: ISSN taikymo srities išplėtimas, formatų suderinimas. Apžvelgiama naujojo ISSN vadovo struktūra, nagrinėjamas ISSN strateginis veiklos planas bei ISSN standarto peržiūros eiga.

Reikšminiai žodžiai: identifikatorius; standartai; ISSN; ISSN Virtua; ISSN portalas.

ISSN identifikatoriaus paskirtis ir reikšmė

Identifikatoriai yra nepaprastai gera priemonė ryšiams palaikyti tarp įvairių bendruomenių ir jų viduje. Pavyzdžiui, tarptautinis standartinis knygos numeris buvo itin reikšmingas gerinant verslo ryšius tarp knygų prekybininkų ir leidėjų. Tarptautinis standartinis serialinio leidinio numeris (ISSN) vaidina lemiamą vaidmenį gerinant ryšius tarp leidėjų, bibliotekų, serialinių leidinių prekybininkų; jis taip pat svarbus bibliotekoms, tvarkant serialinių leidinių registravimą ir vykdant jų bibliografinę apskaitą.

Identifikatorių suteikimas leidiniams yra labai svarbus: jis aiškiai ir nedviprasmiškai parodo, kad tam tikroje intelektinėje struktūroje du leidiniai, kuriems buvo suteiktas tas pats identifikatorius, yra vienodi, o su skirtingais identifikatoriais – skirtingi.

Septintajame XX a. dešimtmetyje, kai ISSN buvo sukurta kaip žurnalų antraščių identifikatorius, serialinių leidinių elektroninės formos dar neegzistavo. Atsiradus elektroninėms straipsnių formoms, kurių turinį jungė ta pati antraštė, ISSN iš kūrinių identifikatoriaus tapo apraiškos (formos) identifikatoriumi. Šiandien nuorodos į nuotolinius žurnalus ir straipsnius elektroninėse duomenų bazėse ir kataloguose yra bibliotekų kasdienybė. Gyvybiškai svarbus šiame procese yra ISSN, nes šio kodo, kaip apraiškos identifikatoriaus, pasikeitimas sukuria dviprasmybę ir lemia klaidų atsiradimą nuorodose.

Identifikatoriai tampa ypač svarbūs elektroninėje ryšių terpėje, kuomet skaitmeninis procesas leidžia vartotojui pereiti nuo identifikatoriaus prie objekto, kuris identifi-

kuojamas: identifikatorius šiuo atveju tampa aktyvus. Pavyzdžiui, ryšiai gali būti sudaromi tarp straipsnių bibliografinių įrašų ir elektroninių cituojamų kūrinių versijų.

ISSN vartojimas serialinių leidinių pasaulyje yra taip plačiai paplitęs, kad jau tapo savaime suprantamu dalyku. ISSN sistema turi daug puikių bruožų ir stipriųjų pusių, kurios lemia jos pirmaujančias pozicijas. ISSN kodas, būdamas universalus, naudojamas įvairiuose kontekstuose, įvairių vartotojų ir įvairiems tikslams, taip pat ISSN yra priemonė kitoms sistemoms arba jų dalims, pvz., leidybos valdymo, prenumeratos tvarkymo, ryšių, brūkšniinių kodų, bibliotekinėms, kitoms identifikavimo sistemoms bei suvestiniams katalogams.

Nors jo pagrindinė paskirtis yra serialinių išteklių identifikavimas antraštės ir produkto lygmeniu, jis naudojamas ir prieigai prie turinio elektroninėje terpėje.

ISSN – visuomeninis produktas: jo struktūra yra viešai žinoma ir viešai pereinama.

ISSN sistema, atlikdama serialinių leidinių bibliografinę apskaitą pasauliniu mastu, užtikrina jų unikalų identifikavimą per du esminius elementus: kiekvienam užregistruotam serialiniam leidiniui nustatant registracinę antraštę ir suteikiant ją atitinkantį ISSN. Bibliografinį serialinio leidinio ISSN formatą sudaro ir kiti bibliografinio aprašo elementai, tačiau pagrindinė ISSN įrašo funkcija yra serialinio leidinio antraštės identifikavimas.

ISSN yra visuotinai pripažintas kaip puiki priemonė serialiniams leidiniams – žurnalams, mokslo darbams ir kitoms jų rūšims – identifikuoti bei pirminis žingsnis straipsnių, esančių juose, tvarkymui. Šio identifikatoriaus

vartojimas yra būtinas per visą informacijos grandinę nuo leidėjo (arba kiekvieno atskiro straipsnio autoriaus) iki skaitytojo, įskaitant naudą dokumentų pristatymo, santraukų ir rodyklių sudarymo, prenumeratos tarnyboms, bibliotekoms, suvestiniams katalogams bei efektyviai mokslinių tyrimų, užsakymų, katalogavimo vadybai. ISSN tarnauja daugybei identifikavimo sistemų, kurių sąsajos su straipsnių duomenų bazėmis yra tik viena ir sąlyginai nauja jo panaudojimo galimybė.

Leidėjai, naudodami ISSN, palengvina bibliotekų ir kitų vartotojų darbą, t. y. dirba jų naudai. Tai ypač svarbu, nes išsiplėtus ISSN taikymo sričiai ISSN gali būti suteikiamas praktiškai visai tęsiamųjų išteklių produkcijai.

Kai kuriems vartotojams – prenumeratos ir brūkšniinių kodų agentūroms, platinimo tarnyboms – identifikavimas apraiškos lygmeniu yra lemiamas, kiti norėtų turinio identifikavimo.

ISSN kodas tapo plačiai žinomas bei visur matomas, todėl tikimasi, kad jis tiks viskam ir visiems. Jei ISSN tapimas iš apraiškos identifikatoriaus kūrinio identifikatoriumi galėtų išspręsti visas ryšių ir identifikavimo problemas, jis ir ISSN tinklas būtų tiesiog stebuklingas, bet taip nėra.

Kryptis į skirtingų ISSN suteikimą skirtingoms leidinio laikmenoms, jo laidoms kita kalba buvo priimta 1994 m. vykusioje ISSN direktorių metinėje konferencijoje ir dar kartą patvirtinta 1997 m. Ši kryptis, atrodė, atitiko didžiosios ISSN vartotojų dalies poreikius: didėjantį skaičių skirtingų ISSN, suteikiamų elektroninėms versijoms, ir reiškę ISSN politikos ir praktikos stabilumo pripažinimą.

Kai elektroniniai žurnalai tapo vis sudėtingesni ir galintys apimti garsą, vaizdą, nuorodas į kitus dokumentus, naudojant naujas technologijas, kurios nėra galimos jų spausdintuose analoguose, buvo suvokta, kad elektroniniai žurnalai ir laikraščiai vis labiau skirsis nuo jų spausdintų pirmtakų. Dabar klausimas dėl skirtingų ISSN suteikimo iškilo vėl. Kiek ISSN turi būti suteikta vieno kūrinio skirtingoms apraiškoms?

Kelių ISSN buvimas ir prieštaringas jų taikymas tapo barjeru naudojant jį nuorodose. Šią problemą reikėjo spręsti nedelsiant, kad būtų galima pagerinti ISSN, kaip nuorodų mechanizmo elektroninėje terpėje, vartojimą. Nuorodos yra esminė ISSN naudojimo sritis, turinti didelį potencialą vystytis ir ateityje. Bibliotekų lankytojai ir kiti elektroninio turinio vartotojai nori turėti galimybę spustelėti žymeklį ant straipsnio nuorodos duomenų bazėse ar kituose dokumentuose ir būti tiesiogiai sujungti su visateksčiu straipsniu. Tačiau kelių ISSN, susijusių su dažnai iš esmės tuo pačiu turiniu, buvimas sukėlė problemų tiems, kurie nori vartoti ISSN nuorodose.

Šiuo metu egzistuojanti praktika, kai skirtingi ISSN suteikiami spausdintiems, elektroniniams ir pan. leidiniams, daliai ISSN vartotojų sudaro nepatogumų. Pirma, vartotojai

norėtų nuorodos į leidinį, kuris turi tik vieną ISSN. Antra, duomenų bazių kūrėjai ir URL teikėjai taip pat norėtų tik vieno ISSN. Trečia, elektroninių žurnalų leidėjai nuolat naudoja spausdinto leidinio ISSN. Kas atsitinka, kai kitos serialinio leidinio formos atsiranda arba išnyksta, arba antraštės pasikeitimai nėra koordinuojami visuose formatuose? Atsiranda prieštaravimų tarp bibliotekų ir leidybos pasaulio: bibliotekininkui antraštės pasikeitimas yra svarbus, o leidėjui jis atrodo visai nereikšmingas.

Idealiu atveju darbuotojas, kurdamas įrašą arba suteikdamas ISSN, turėtų žinoti, kuri kūrinio versija labai skiriasi savo turiniu, o kuri ne. Realiame pasaulyje tai vargu ar įmanoma, ypač serialinių leidinių atvejais.

Per visus savo egzistavimo metus ISSN tapo būtinas kaip unikalus ir nekintantis serialinių leidinių ir kitų tęsiamųjų išteklių identifikatorius. Jis, būdamas pripažintas tarptautiniu mastu, standartizuotas ISO ir visuotinai priimtas, yra plačiai naudojamas ir per daugiau nei trisdešimt metų įtiko įvairiausioms vartotojų bendruomenėms, atlikdamas skirtingas funkcijas ir tenkindamas skirtingus poreikius.

ISSN vystėsi visą laiką: plėtėsi jo taikymo sritis, per derinimo procesus tobulėjo jo formatas, plėtėsi naudojimo geografija. Ši sistema, būdama pakankamai stabili, labai lanksčiai sprendžia nuolat iškylančias problemas savo vartotojų naudai, tokiu būdu ne tik įgaudama vis didesnę tarptautinį pripažinimą, bet ir užsirekomenduodama tarp ISSN vartotojų kaip progresyvi, lanksti, atvira naujiems informacinės visuomenės pokyčiams, visuomenės, kuri vystosi tokiais tempais, kad jos jau nebetenkina ilgamečiai svarstymai ir abejonės priimant sprendimus. Norint būti konkurencingam ir neprarasti autoriteto pasauliniu mastu, būti matomam ir reikalingam, reikia būti nors žingsniu priekyje. Šitai galima pasiekti ne tik turint aiškiają ISSN ateities viziją, bet ir žinant vartotojų lūkesčius bei ateities planus.

Pasauliui vos peržengus XXI a. slenkstį, ISSN sistemoje jau įvyko svarbių pokyčių, buvo atlikti dideli darbai: išplėsta ISSN taikymo sritis, baigtas formatų suderinimo procesas. Jie buvo užfiksuoti naujojoje *ISSN Manual* (ISSN vadovo) redakcijoje bei ketvirtojoje *ISO 3297 Information and Documentation – International Standard Serial Number (ISSN)* laidoje, kurią planuojama patvirtinti 2006 m. Baigiamas kurti ir Strateginis veiklos planas 2006–2012 metams.

Kadangi dauguma ISSN centrų yra įsikūrę bibliotekose, ISSN skyrimas ir bibliografinio įrašo kūrimas ilgą laiką buvo susijęs su bibliotekos katalogavimo standartais ir praktika. ISSN formatas visada buvo sudarytas MARC pagrindu ir įrašo ISSN reikmėms kūrimo taisyklės, kurios pastaraisiais metais buvo peržiūrėtos, buvo grindžiamos ISBD(S). Šios peržiūros tikslas buvo suderinti tas taisykles su naujuoju ISBD(CR) ir AACR2. Konkrečios apraiškos aprašas grindžiamas jau minėtomis taisyklėmis ir

standartais, kurių šiuo metu tvirtai laikosi daugelis bibliotekų ir ISSN tinklas.

2003 metų pabaigoje išleistame naujajame *ISSN Manual* buvo užfiksuoti formatų suderinimo rezultatai ir ISSN taikymo srities išplėtimas, kuris buvo priimtas 2000 metų lapkričio mėnesį Vašingtone vykusiamе pasitarime formatų derinimo klausimais, kuriame dalyvavo AACR, ISBD(CR) ir ISSN bendruomenių atstovai.

ISSN vadovo peržiūros tikslas buvo pritaikyti jį interneto išteklių identifikavimui, suderinti su ISBD(CR) ir AACR2 taisyklėmis.

Pirmajam tikslui pasiekti buvo išplėsta ISSN taikymo sritis ir pateikti nauji apibrėžimai. ISSN vadovas buvo pritaikytas interneto išteklių identifikavimui (nuo serialinio leidinio prie tęsiamąjo ištekliaus). ISSN formatas papildytas naujais bibliografiniais laukais įrašų sukūrimui tęsiamiesiems ištekliais (laikmenos kodas, tipo žyma, URL ir pan.). UNIMARC formatas taip pat buvo pritaikytas ISSN registravimui.

Sėkmingo formatų suderinimo proceso rezultatai leido padaryti šias išvadas:

- ISSN, ISBD(CR) ir AACR2 suderinimas galimas per glaudžius ryšius su bibliotekos bibliografiniais įrašais: vienas ISSN vienam įrašui, vienas įrašas su vienu ISSN.

Vadove pristatytas ir naujas bibliografinio ištekliaus modelis.

ISSN standarto peržiūra

Tarptautinis ISSN centras per 2005 metus atliko didžiulį darbą siekdamas išnagrinėti ISSN raidos perspektyvas ir galimybes. Buvo daug ir sėkmingai dirbama bei bendraujama su esamais ir potencialiais ISSN vartotojais, vyko diskusijos, kuriose aktyviai dalyvavo ne tik ISSN vadovaujančiosios tarybos, tinklo nariai, bet ir visos suinteresuotos vartotojų grupės. Norint pagerinti ryšius su jomis Tarptautinio ISSN centro iniciatyva buvo sudaryta ISSN vartotojų grupė, į kurią įėjo tradicinės leidybos pasaulio autoritetai, elektroninės leidybos atstovai, duomenų bazių, kitų identifikavimo sistemų ir taikomųjų programų kūrėjai, bibliotekininkai ir platintojai. Jų aktyvus dalyvavimas diskusijose, apklausose, kolektyviniame naujų idėjų svarstyme bei įvairiuose projektuose jau pradėjo teikti naudą. Jų nuomonės ir pasiūlymai labai pasitarnaus ne tik kuriant ISSN veiklos strategiją, bet ir darant standarto ketvirtosios laidos pakeitimus.

Per 2005 metus buvo parengtas ir svarstomas ISO 3297 *Information and Documentation – International Standard Serial Number (ISSN)* ketvirtosios laidos projektas. Ši laida pakeis trečiąją laidą (ISO 3297: 1998), kurios visas tekstas buvo perrašytas ir pertvarkytas. Projekto paaikškinama, kad skirtingoms laikmenoms turi būti su-

teikiamas skirtingas ISSN. Pripažįstant, kad skaitmeninėje terpėje egzistuoja tiek poreikis jungti, tiek diferencijuoti laikmenas, ši standarto laida pateikia *Medium-Neutral ISSN* (MNI), t. y. tarpinį neutralų ISSN, kuris padės atitinkamoms tarnyboms, kurios siūlo dokumentų paieškos ir pateikimo paslaugas visose laikmenose. Šiam MNI įrašas nebus kuriamas: pirmas antraštei suteiktas ISSN tampa MNI, t. y. jei spausdintas leidinys užregistruotas anksčiau už elektroninį, tai spausdintojo ISSN ir yra MNI. Jis gali būti naudojamas pateikti vartotojams geresnę prieigą prie elektroninių išteklių. Jei elektroninio ir spausdinto leidinio turinys labai skiriasi, kataloguotojas neturėtų jo susieti su spausdinta versija. MNI retrospektyviai suteiks Tarptautinis ISSN centras, t. y. visi įrašai turės automatiškai pridėtą MNI.

Pagrindiniai klausimai, kurie buvo peržiūrėti naujoje standarto laidoje:

- ISSN taikymo sritis;
- ISSN skyrimo politika;
- funkcinė ISSN tarpusavy sąveika su kitomis pagrindinėmis identifikavimo sistemomis ir taikomosiomis programomis;
- ISSN vartotojų vaidmuo ir vieta ISSN sprendimų priėmimo procese.

Standarte užfiksuota, kad ISSN taikymo sritis apima tęsiamuosius išteklius, išlaikant išsamumo principą skiriant ISSN serialiniams leidiniams ir atrankos principą kalbant apie integruojamuosius išteklius. Po daugybės diskusijų darbo grupėje ši nuostata buvo priimta ir patvirtinta.

Atcityje į standartą bus įtraukti informaciniai priedai apie geriausias ISSN naudojimo praktikas kartu su įvairiomis identifikavimo, prieigos ir sprendimų priėmimo sistemomis.

Siekiant pagerinti ISSN registro kokybę reikia atkreipti dėmesį į šiuos du aspektus:

- poreikį pagerinti leidėjo duomenų tikslumą;
- poreikį pagreitinti duomenų įvedimą, siekiant pateikti esamą apimtį.

Darbo grupė pasisakė už glaudų bendradarbiavimą su leidėjais ISSN registravimo metu, leidžiant jiems įvesti duomenis tiesiai į ISSN registrą arba į nacionalines ISSN duomenų bases.

ISSN vartotojų susidomėjimas ir noras dalyvauti standarto peržiūros procese bei ISSN vadovaujančiosios tarybos veikloje paskatino ISSN centrą sudaryti ISSN vartotojų grupę. Šios grupės indėlis turėtų būti labai reikšmingas numatant tolesnes visos ISSN sistemos veiklos gaires.

Kiti klausimai, susiję su standarto peržiūra, – tai ryšiai su tarptautinėmis EAN bei ISO organizacijomis, sutarčių su jomis pasirašymas.

Virtua – naujos kompiuterinės sistemos įdiegimo projektas

Plečiantis ISSN tinklui, didėjant ISSN registro apimčiai, atsirandant naujoms technologijoms ir naujiems duomenų vartotojams bei didėjant poreikiams, senoji sistema jų nebetenkino. Buvo priimtas sprendimas sukurti ir įdiegti visiškai naują, daug pažangesnę sistemą, kuri atitiktų XXI a. reikalavimus. Šiam darbui atlikti buvo pasirinkta *Visionary Technology in Library Solutions* (VTLS) – kompanija, pirmaujanti pasaulyje kuriant ateities technologijas bibliotekoms. Ji įrodė, kad puikiai supranta specifinius ISSN siekius. Naujosios ISSN sistemos, grindžiamos *Virtua*, įdiegimas truko 18 mėnesių (prasidėjo nuo 2003 rugsėjo ir baigėsi 2005 kova). *Virtua* yra kliento-serverio sistema, grindžiama Z39.50 protokolu: tai reiškia, kad, pavyzdžiui, kiekvienas klientas, susiderinęs su Z39.50, gali gauti informaciją iš *Virtua* serverio (tai vienas svarbiausių naujosios sistemos bruožų vartotojams ir partneriams). Ji turi portalą, kuris vadinamas *Chameleon iPortal*.

Tai labai gerai konfigūruota programinė įranga, kurią jos kūrėjas, iškilus reikalui, gali žymiai išplėsti ir modifikuoti (tiek iš serverio, tiek iš kliento pusės) specifiniams poreikiams.

Didžiausia naujovė ISSN tinklui yra ta, kad dabar yra integruota sistema, kurioje bet kokie duomenų pasikeitimai prieinami vartotojams per pasaulinį tinklą arba per Z39.50. Į Tarptautinį ISSN centrą siunčiami nacionalinių centrų įrašų failai įvedami į sistemą žymiai greičiau. Kita naujovė – integruota duomenų bazė, kurioje yra visi ISSN įrašai: nepanaudoti ISSN įrašai, seni įrašai, darbiniai tarptautinio centro bei nacionalinių centrų, kurie kataloguoja tiesiogiai į sistemą, įrašai bei panaikinti įrašai.

Sistemos pagrindas yra MARC21 duomenų struktūra, bet ji gali konvertuoti ir įrašus, pateiktus UNIMARC arba ISSN-MARC formatais. Vidinė rašmenų kodavimo sistema yra Unikodas (tai reiškia, kad sistema gali apdoroti įrašus, kuriuose yra bet kokios kalbos rašmenys). ISSN įrašai ir toliau kuriami transliteruojant nelotyniškus rašmenis, bet jau yra galimybė papildyti įrašą originalo rašmenų duomenimis.

Tarptautinis ISSN centras dabar gali tvarkyti nacionalinių centrų ISSN suteikimo blokus.

Sistemos portalas, kuris pakeitė ankstesnę *ISSN Online*, turi dvi versijas:

- viena yra prieinama ISSN tinklui ir išrinktiesiems partneriams: ši neribota prieiga leidžia surasti bet kurį įrašą, esantį sistemoje, ir jo turinį;

- kita versija (vadinamoji ribota prieiga) yra prieinama tik klientams ir nuotoliniams vartotojams.

Šios prieigos per Z39.50 protokolą leidžia atlikti paiešką ne vien tik ISSN duomenų bazėje, bet ir atrinktuose kataloguose (pvz., Kongreso bibliotekos).

Minėtosios funkcijos buvo papildytos dar keliomis. Tai antraščių žodžių santrumpų tvarkymas; konvertavimas:

- kiti MARC formatai duomenų išvedimui ir įvedimui (ONIX serialiniams leidiniams, *Dublin Core*);

- automatinis ryšių tarp antraščių generavimas ryšių laukuose, naudojant ISSN;

- Open URL, portale atlikdamas formato lauko ir tuo pačiu ištekliaus funkciją, leidžia naudoti ISSN kaip rodyklę, nukreipiančią tiesiai į išteklių.

Nuo 2005-ųjų liepos mėnesio ISSN portalas, žymiai techniškai patobulintas ir turintis daug daugiau interaktyvių sąsajų, pakeitė iki šiol buvusį *ISSN Online*. Pagrindinės ISSN portalo teikiamos paslaugos ir galimybės:

- duomenų bazė atnaujinama realiu laiku;

- daugiakalbė prieiga;

- „išsaugojimo krepšelyje“ galimybė;

- vienos vartotojo paieškos sesijos duomenų išsaugojimas;

- prieiga prie antraščių žodžių santrumpų sąrašo;

- Open URL išorinė sąsaja su ISSN atitinkančiais ištekliais;

- įrašų perkėlimas į UNIMARC ir MARC21 formatus;

- Z39.50 prieiga;

- ISSN sąrašų pateikimas;

- antraščių sąrašų pateikimas;

- peržiūra pagal paieškos kriterijus (antraštė, kolektyvas...);

- duomenų filtravimas pagal paieškos kriterijus;

- duomenų suderinimas taikant Unikodą UTF-8;

- XML įrašų (*Dublin Core*, ONIX) buvimas;

- paieškos rezultatų rūšiavimas.

Naujajame ISSN portale kiekvienas išsamus įrašas (ISBD forma) parodomas mažame ekrano langelyje, kuriame yra nuorodos į visus susijusius ISSN.

Neradusi įrašo, programa parodo ekrane nuorodas į *Google* paiešką (naudojant ISSN), *Yahoo!* paiešką (naudojant ISSN).

Be to, sistemoje yra nuorodos, kurios teikia tiesioginę prieigą prie atitinkamo nacionalinio ISSN centro bibliotekos bibliografinių įrašų.

ISSN ateities perspektyva

ISSN sistema yra gerai pritaikyta egzistuoti tokioje terpėje, kuri yra šiuo metu. Pats ISSN yra didelė vertybė visuomenei. Tai užtikrinta identifikavimo priemonė, vis labiau būtina chaotiškoje ir aktyvioje leidybos terpėje. Jis turi tokias savybes, kurios tampa itin svarbios: aiškus, paprastas, trumpas, patikimas, tarptautinis, nepriklausomas nuo kalbos ir rašmenų.

Norint užtikrinti ISSN klestėjimą ateinančią dešimtmetį,

toliau plėtojant ISSN tinklą reikia sutelkti dėmesį į vartojimo patogumą. ISSN turi būti gaunamas greitai bei lengvai ir tai yra didžiausias ISSN sistemos privalumas. ISSN tinklas turėtų aktyviai siekti, kad būtų patenkintas identifikavimo poreikis straipsnio lygiu bei bendradarbiauti su partneriais užtikrinant ISSN, kaip straipsnio lygio identifikatoriaus, vartojimą identifikuojant straipsnius jų bazėse ir pan. ISSN tinklas galėtų svarstyti galimybę identifikuoti serialinius leidinius su garso ir vaizdo elementais. Tuo pačiu ISSN galėtų būti naudingas identifikuojant antraščių sudedamąsias dalis. ISSN turėtų stengtis išlikti paprastas ir ekonomišką, todėl įgytų dar didesnę lankstumą. ISSN tikslas turėtų būti išlaikyti ISSN bibliografinį įrašą ar minimalius metaduomenis, susijusius su juo. Šie duomenys neturėtų būti labai detalizuoti, taisyklių turėtų būti nedaug. Reikėtų atsakyti rankinio duomenų tvarkymo, kaip ekonomiškai neapsimokančio.

ISSN sistema turėtų aktyviai ieškoti naujų rinkų, sukoncentruodama tarptautinio centro ir tinklo išteklius į rinkodarą, reklamavimą ir į kliento poreikių supratimą.

Reikėtų mažiau koncentruotis į paties ISSN tinklo, kaip visumos, poreikius, o daugiau – į nacionalinių centrų reikmes. Norint, kad visas tinklas funkcionuotų efektyviai, reikia pirmenybę teikti tinklo nariams.

Reikia atverti tinklą ne tik valstybinės bibliografijos tarnyboms, bet ir kitiems jo dalyviams. Tai padaryti bus lengviau, jei reikalavimai metaduomenims bus sumažinti. ISSN tinklas galėtų dar labiau sustiprinti savo vadovaujantį vaidmenį, jei pateiktų vartotojams serialinius leidinius įvairiomis kalbomis ir rašmenimis, pasinaudodamas savo tarptautine prigimtimi.

Ir pagaliau ISSN tinklas galėtų svarstyti galimybę perėti nuo visiškai centralizuotos ISSN įrašų duomenų bazės Paryžiuje prie didesnes galimybes teikiančių virtualių ryšių, siekiant sukurti virtualią duomenų bazę, sudarytą iš komponentų, išdėstytų serveriuose visame pasaulyje.

ISSN tinklas turi aiškiai išreikšti savo ateities viziją, kad išsaugotų savo, kaip autoritetingos serialinių leidinių ir kitų tęsiamųjų išteklių identifikavimo sistemos, pozicijas. Mūsų tikslai turi būti realistiški ir mes turime nuolat sekti serialinių leidinių vystymąsi, kad galėtume planuoti ISSN tobulinimą ateityje.

Štai keletas idėjų, kaip galėtų tobulėti mūsų tinklas:

- išlaikyti vadovaujantį vaidmenį serialinių leidinių pasaulyje;
- sustiprinti tradicinį serialinių leidinių ir kitų tęsiamųjų išteklių standarto vaidmenį;
- nuolat sekti ir reaguoti į visus pasikeitimus bibliografinėje terpėje bei komerciniame sektoriuje;
- pasiekti, kad ISSN būtų labiau matomas, sustiprinti jo svarbą, įskaitant tokius procesus, kaip paraiškų ir kodo suteikimo procedūras;
- išplėsti ISSN tinklo geografiją, prijungiant naujas šalis, taip padidinant tinklo narių skaičių;

- užtikrinti ISSN registro duomenų kokybę, tikslumą bei patikimumą;

- įvesti į ISSN registrą dalykinės paieškos galimybę;
- pritaikyti savo produktus ir paslaugas prie nuolat besikeičiančios leidybos terpės.

Prognozuojama, kad 2012 metais, palyginti su 2006-aisiais, leidybos sritis patirs šiuos pasikeitimus:

- labai išsiplės skaitmeninių tęsiamųjų išteklių leidyba;

- interneto ištekliai taps geromis komunikavimo priemonėmis ir juos, kaip ir kitus teisėtus leidinius, archyvuos viso pasaulio nacionalinės bibliotekos;

- daugės leidinių tokiuose formatuose, kurie tik atsiranda (pvz., internetiniai dienoraščiai) arba jų šiuo metu dar nėra;

- atsiras daugiau garso ir vaizdo serialinių leidinių; vartotojai tikės mažesnio iškraipymo indeksuojant garso ir vaizdo medžiagą;

- daugelis pasaulio bibliotekų sumažins savo lėšas katalogavimui, investuodamos į labiau automatizuotas priemones, teikiančias prieigą prie leidinių, bei autorių ir leidėjų duomenų pateikimą kitiems vartotojams.

ISSN strateginis veiklos planas

Daugelis anksčiau išdėstytų prognozių ir idėjų buvo suformuluota 2005 metų ISSN direktorių metinės konferencijos Kanberoje bei susitikimų su leidėjais metu. Jos turėtų atsispindėti peržiūrėtame ISSN tinklo strateginiame plane 2006–2012 metams. Jame bus nuzymėtos pagrindinės tendencijos ISSN terpėje, leidybos, prieigos prie išteklių, archyvavimo, vadybos poreikiai ir numatomi pokyčiai. Tarptautinis ISSN centras, vadovaudamasis šiomis tendencijomis, sukurs naują ISSN misijos sampratą.

Tai reiškia, kad ISSN raidos kryptis yra tapti pagrindiniu standartu elektroninių serialinių leidinių terpėje.

Specialistai jau turi ISSN vartojimo prieigai prie dokumento patirtį, o daugelis sistemų yra sukurtos naudojant ISSN, kaip pagrindinį identifikatorių. Norint išlaikyti šią poziciją, reikės susidurti su įvairiais išbandymais. Laimė, ISSN tinklas turi daug vertingų bruožų, kurie gali padėti nugalėti sunkumus. Tai jo infrastruktūra, tarptautinė prigimtis, visuotinai pripažinta reputacija, peržiūrėtas ISSN standartas, įskaitant MNI, nauja ISSN vartotojų grupė ir stiprios pozicijos informacinėje serialinių leidinių bendruomenėje.

Pažvelgsime, kaip šie pasikeitimai elektroninėje leidyboje atsiliepia ISSN Lietuvos agentūros veiklai.

Lietuvos nacionalinė biblioteka ir joje veikianti ISSN Lietuvos agentūra dar nesusidūrė su tokia daugybe problemų, susijusių su elektronine leidyba ir jos produktų identifikavimu, kurios jau užgriuvo kitų šalių bibliotekas ir ISSN agentūras.

Požiūris į elektroninę leidybą ir Lietuvoje sparčiai keičiasi. Leidėjai perkelia savo leidinius į interneto erdvę, kuria spausdintų leidinių identiškas arba visiškai pakeistas versijas, pasinaudodami visomis informacinių technologijų teikiamomis galimybėmis. Ypač sparčiai daugėja internete mokslo leidinių. Jų leidėjai vis dažniau pasirenka interaktyvią leidinio versiją, visiškai atsisakydami spausdintos. Jie nedvejodami įsigyja ISSN kodą, nes per jį tampa dar labiau matomi pasaulyje. Per nuorodas ISSN registre (didžiausiame pasaulyje serialinių leidinių kataloge) vartotojai visame pasaulyje gauna prieigą prie leidinio turinio.

Lietuvoje yra sukurta įstatyminė bazė ISSN kodo suteikimui integruojamiesiems ištekliams. Jo privalomą reikšmą leidiniuose reglamentuoja „Lietuvos Respublikos visuomenės informavimo įstatymas“. Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje nuo 2002 metų pradėjęs veikti LIBIS elektroninių išteklių posistemis, vadinamas Lietuvos elektroninių išteklių archyvu, sudarė galimybę kaupti šio tipo išteklius, juos kataloguoti ir siųsti bibliografinius įrašus į pasaulinį ISSN registrą.

Digital broadband content: scientific publishing / Directorate for Science, Technology and Industry Committee for Information, Computer and Communications Policy. <www.oecd.org/dataoecd/42/12/35393145.pdf>.

ISSN Manual. – Paris, 2003.

Lynch, Clifford. Identifiers and their role in networked information applications. <<http://www.arl.org/newsltr/194/identifier.html>>.

Reynolds, Regina Romano. ISSN: dumb number, smart solution // Cataloging and classification quarterly. – Vol. 36, no. 3/4 (2003).

Reynolds, Regina Romano. Not your father's ISSN! // The serials librarian. – Vol. 40, no. 3/4 (2001).

Summary

The Role of the ISSN in the Age of Electronic Links

Danutė PETRAUSKIENĖ

Identifiers are very powerful tools for communication within and between communities. They become particularly important in the electronic environment. The ISSN system and the ISSN itself, being internationally recognised and standardised by ISO, have been catering for different communities and serving different functions for thirty years and are widely used nowadays.

At the beginning of the 21st century the ISSN system underwent some very important changes: its scope was broadened and harmonization of formats was completed. Those changes are reflected in the new edition of the revised *ISSN Manual*. The main reason of the revision was to adapt the ISSN for identification of integrated continuing resources. During 2005 the preparation of the fourth edition of ISO 3297 was completed. The main issues of the revision are: the new scope of the ISSN, assignment policy, the role and place of the users in the process of making solutions.

In 2005 the ISSN Network moved to the new computer system, ISSN Virtua. The main innovation is that now we have an integrated system where any data change is immediately available for external users through the Z39.50 access. The system is based on the MARC21 data structure, but it is also able to convert records submitted in UNIMARC or ISSN-MARC.

During 2005 the Strategic Plan was revised. The principal tasks include the overview of trends in the ISSN environment, publishing, access to resources, archiving, management, and identification of needs and changes in the ISSN environment.

The changes of the ISSN environment and the increasing number of continuing resources influence activities of the ISSN Lithuanian Agency. The efforts made during the recent years will help to fulfil the expectations of the ISSN International Centre and Lithuanian publishers.